

BSOBAC 4 - Bacheloroppgave

Barn som er pårørende av foreldre med rusmiddelavhengighet

Universitetet
i Stavanger

Det samfunnsvitenskapelige fakultet

Bachelor i sosialt arbeid

UIS Mars 2023

Kandidatnummer: 4047

Antall ord: 9 262

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	s.2
1.1 Bakgrunn for valg av tema	s.2-3
1.2 Problemstilling og oppgavens mål.....	s.3-4
1.3 Sosialfaglig relevans	s.4
1.4 Begrepsavklaring	s.4-5
2.0 Teori og litteratur	s.6-8
3.0 Metode	s.9
3.1 Fremgangsmåte	s.9-15
3.1 Analyse	s.15-17
3.2 Studiens troverdighet	s.17-18
4.0 Funn og drøfting	s.18
4.1 Foreldrerollen og rus.....	s.18-20
4.2 Forståelsen av barnets perspektiv.....	s.20-21
4.3 Inkludering av barnet i samtaler som omhandler deres rusmiddelavhengige foreldres.....	s. 21-23
4.4 Foreldrenes skam.....	s.23-24
5.0 Avslutning	25-26
6.0 Litteraturliste	s. 26-29

1.0 Innledning

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Denne oppgaven omhandler barn som pårørende og foreldre med rusmiddelavhengighet. For å få en dypere forståelse av tema vil jeg se nærmere på barns utvikling og deres oppvekstvilkår. Oppgavens hensikt er å se nærmere på barns utviklingstrekk og deres grunnleggende behov, og se dette i sammenheng med foreldrerollen til en bruker med rusmiddelavhengighet.

Min nysgjerrighet for dette temaet startet under min praksisperiode på Helse- og Velferdskontoret i Stavanger, hvor flere av brukerne innenfor rus- og psykisk helse avdelingen var foreldre. Der var det lite fokus og inkludering av barnet som pårørende da dette ikke var deres ansvar, men Barnevernet sitt. Dette fikk meg til å ville undersøke temaet nærmere.

I 2022 vokste mer enn hvert fjerde barn opp med en eller flere foreldre som har en rusmiddelavhengighet som anses å være på en alvorlighetsgrad som direkte påvirker deres daglige funksjoner (Fjermestad, 2022, s.17). Lovverket plikter helsepersonell til å følge opp barnet som er pårørende av foreldre eller søsken som har en lidelse. Lov 25. Mars 2022 nr. 14 om helsepersonell kapittel 1 §10 a. første ledd helsepersonell sin plikt i å ivareta barnet som er mindreårige og pårørende av foreldre eller søsken (Helsepersonelloven, 2022, § 10a). Denne loven omhandler blant annet helsepersonell sitt ansvar om å dele nødvendig informasjon og eller gi oppfølging der forelder eller søsken er bruker med en rusmiddelavhengighet eller en annen type form for lidelse. Helsepersonelloven § 10 a bokstav b tredje ledd innhente samtykke for å kunne gjennomføre oppfølging som helsepersonell (Helsepersonelloven, 2022, §10a). For at helsepersonell skal kunne utøve dette er det mest hensiktsmessig å innhente et samtykke fra de som har foreldreansvaret for barnet.

For å bedre kunne forstå barnets utviklingsmuligheter med foreldre med rusmiddelavhengighet, er det vesentlig å se nærmere på foreldrerollen og ytterlige faktorer som er med å påvirke barnets oppvekstmiljø.

Metoden som er brukt i oppgaven er litteraturstudie som metode, som skal være med på å belyse problemstillingen ved hjelp av tre utvalgte vitenskapelige artikler. Felles tema for de

utvalgte artiklene er; Foreldrerollen og rus, barn som pårørende og inkludering av barn i samtaler som omhandler foreldrenes rusmiddelavhengighet.

1.2 Problemstilling og oppgavens formål

Formålet med denne oppgaven er å få en dypere forståelse av hvordan rusmiddelavhengighet påvirker foreldrerollen og hvordan barnets utvikling påvirkes av å ha foreldre med en rusmiddelavhengighet. Gjennom oppgavens løp vil jeg se på ulike faktorer som spiller inn i mellom foreldre og barn. Jeg vil også se nærmere på foreldrenes opplevelse og oppfatning av foreldrerollen og ulike faktorer som kan påvirke dette.

Grunnen for at jeg har valgt å inkludere både barnets utvikling og foreldrerollen er på bakgrunn av den litteraturen som jeg har funnet som omhandler dette tema. For å få kunnskap om foreldre med rusproblematikk i deres rolle som forelder må man også være bevisst over hvordan dette påvirker barnet og deres utvikling. Å se tematikken i sammenheng skaper også et bedre helhetsbildet av rusproblematikkens påvirkning innad i disse familiene.

Problemstillingen er derfor:

Inkludering av barnet i arbeidet med foreldre med en rusmiddelavhengighet med fokus på foreldrerollen og barnet som pårørende.

For å få innsyn i dette må en få en forståelse av barnets utvikling og deres grunnleggende behov. Barn blir påvirket av sine omgivelser og er avhengig av tydelige og trygge rammer, og det gode samspillet mellom barnet og omsorgsperson er avgjørende for en sunn utvikling. Dette avhenger av om foreldrene klarer å innfri forventninger knyttet til foreldrerollen, noe som kan være utfordrende når de har en lidelse som rusmiddelavhengighet.

For å begrense oppgaven omfang har jeg valgt å ikke inkludere temaet omsorgssvikt, selv om dette er en viktig faktor og kan være relevant når en diskuterer foreldre med rusmiddelavhengighet.

Jeg vil ta utgangspunktet i Thidemanns (2020) anbefaling om å være bevisst over spørsmålet om *hvorfor*; selv om dette begrepet ikke er inkludert i problemstillingen min. Gjennom denne måten å undersøke et tema på, håper jeg å få en dypere forståelse av hvordan det henger

sammen(s.52). Videre vil jeg se på hvordan funnene mine kan ses i sammenheng med relevant teori og litteratur.

1.3. Sosialfaglig relevans

Sosialarbeiderens rolle handler om å hjelpe og forbedre menneskers livssituasjon, det er derfor viktig å se *personen i situasjonen*. Dette innebærer å styrke individet til å kunne takle sosiale utfordringer på et individ og samfunnsnivå, og se nærmere på ulike faktorer som spiller inn i dets livssituasjonen. Selv om hvert enkelt individ kan ha en opplevelse av å stå overfor ulike utfordringer i eget liv, oppfattes dette også som et samfunnsproblem, og rusproblematikk er et eksempel på dette(Ellingsen et al., 2019, s. 24-25). Sosionomens rolle beskrives av Fellesorganisasjonen (2019) som en som jobber forebyggende for å oppheve og redusere sosiale problemer. En sosionom skal bidra og hjelpe voksne, barn, grupper og samfunn til å styrke deres egen innsats for bedring av egne livsvilkår (Fellesorganisasjonen, 2019).

Sosionomer jobber med mennesker i ulike livssituasjoner, og disse menneskene møter man på ulike arenaer i sin profesjonsrolle. Disse arenaer er for eksempel et NAV kontor eller Barnevernet. Alle voksne som mottar bistand fra helse- og omsorgstjenester skal få spørsmål om de har barn og om de har foreldreansvaret for dette barnet. I helsepersonelloven § 10 a første ledd, plikter helsepersonell som her inkluderer sosionomer, å gi nødvendig oppfølging og informasjon i situasjoner som omfavner barn som pårørende og overfor brukere som har barn som er mindreårige. Det er viktig å innhente relevant informasjon om barnet, for å kunne kartlegge barnets situasjon og videre behov. Barn har også rett på å vite om saker som omhandler dem(Wangensteen & Dalsrud, 2023, s.184).

1.4. Begrepsavklaring

Rusmiddelavhengighet

Rusmidler inkluderer alkohol, legemidler og illegale stoffer (narkotika). Flere kan forbinde rusmidler med glede og nytelse uten å danne seg et problematisk forhold til dette. Samtidig blir rusmiddelbruk sett på som et folkehelseproblem. Wangensteen & Dalsrud (2023) definerer rusfølelsen som en følelse av ro, velvære, oppstemthet og opplevelsen av å ha sterke og svake følelser. Stoffer og substanser som gir rusfølelse kan føre til en avhengighet(s.36).

Er man hyppig bruker av rusmidler kan dette gi helsemessige skader som gir diagnosen *skadelig bruk*. Det er når man mister kontrollen og utviklinger en toleranse, hvor over bruket får negative konsekvenser som kan føre til en rusmiddelavhengighet (Bramness, 2014).

Problematiske bruk av alkohol fremmer den mest omfattende rusproblematikken vi har i Norge. Et overbruk av alkohol har ikke bare innvirkning på brukeren, men påvirker også de aller nærmeste som familie og venner. Det er en betydelig risikofaktor å vokse opp med foreldre med rusproblematikk. Både genetiske faktorer og miljøfaktorer utgjør en ytterligere risiko for å utvikle rusmiddelavhengighet, hvor halvparten av disse er knyttet til genetikk (Bramness, 2014).

Barn som pårørende

"Barn som er pårørende er ikke ofre. Noen kaller dem helter, men de opplever selv at de bare gjør det de må. Det som trengs og det som ingen andre rundt dem gjør" (Bergem, 2021).

Når en familie opplever å bli overbelastet på grunn av foreldrenes utfordringer, har både foreldrene og barna på lik linje behov for hjelp og støtte, for at foreldre kan fortsette å være foreldre og barn få lov til å være barn (Bergem, 2021). Barn som pårørende opplever å ha flere belastninger enn andre barn. De opplever mer savn, redsel, skyld og skam enn andre barn (Fjermestad, 2022, s.19).

De siste årene har vi fått mer kunnskap om konsekvensene barn opplever når det er noen i familien som har en rusrelatert utfordring. I 2010 kom loven som plikter all helsepersonell i å finne ut om pasientene de behandler har omsorg for barn som er under 18 år. I 2018 ble loven utvidet ytterligere til at den også omhandler rusmiddelavhengige søsken av mindreårige og barn som er etterlatt (Bergem, 2021).

Skam

Skam kan forstås som en sterk ubehagelig følelse av å ha vist utad en side av seg selv som en selv ikke ønsker å vise. Det kan oppleves som å mislykkes i noe eller opplevelsen av å ikke få til noe og å være udugelig. Skam er knyttet til menneskers selvfølelse og gjør det derfor vanskelig å opptre konstruktivt. Skam kan også ha en positiv innvirkning på mennesker i form av at den kan bidra til å føre mennesker unna handlinger som kan være til skade for fellesskapet (Teigen & Kenniar, 2022).

2.0 Teorier og litteratur

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere noen teorier jeg tenker er sentrale for den problemstillingen jeg har valgt å belyse. En av teoriene jeg anvender er Maslows behovsteori og Bronfenbrenners ideologi om barns utvikling. Jeg valgte disse teoriene fordi jeg mener at de sentrale for min oppgave og viktige for å bedre kunne forstå barnets grunnleggende behov og forutsetninger for vekst og utvikling. Selv om Maslows teori er blitt kritisert, gir den oss allikevel viktige perspektiver på hvordan ulike behov påvirker motivasjonen og atferden vår. Videre anvender jeg litteratur om foreldrerollen og rus, for å få en bedre forståelse av rusens innvirkning og hvordan rusmiddelavhengigheten påvirker rollen som forelder.

Maslows behovspyramide

Abraham Maslow (1908-1970) utarbeidet en teori for å bedre forklare de grunnleggende behovene mennesker har. Maslows ser også på menneskets motivasjonen for å få disse behovene tilfredsstilt (Ndla, 2022). Abraham Maslows teori gir en god forståelse av hva barn trenger i de første leveårene, som videre kan gi en pekepinn på hvilke behov barn av foreldre med en rusmiddelavhengighet ikke får tilfredsstilt. Maslow skiller mellom to hovedtyper av behov; Mangelbehov og vekstbehov. Disse behovene blir fremstilt i form av en behovspyramide, og for denne problemstillingen er det mangel behovene som er interessante å se nærmere på. Disse behovene finner vi nederst på behovspyramiden og de representerer behovene som er nødvendige å dekke for å overleve, og for å kunne ha det godt. Behovene består av kroppslige behov (som sult, tørst), trygghetsbehov og sosiale behov. Maslow hevder at de tre nederste behovene må bli tilfredsstilt før de øvre behovene blir aktuelle (Mørch, 2021).

Trygghet anses å være et av de mest grunnleggende psykologiske behovene (Helgesen, 2018, s. 83). Mennesker har et behov for å kunne føle seg trygge og beskyttet av sine nærmeste. Tryggheten bidrar til å danne et grunnlag for videre utvikling. Dersom en har en opplevelse av å ikke være i trygge omgivelser, vil det føre til en opplevelse av utrygghet. Om et barn ikke kan forutse foreldres reaksjoner på måten de opptrer på ovenfor dem, vil dette kunne medføre at de opplever en form for utrygghet. Alle mennesker, men særlig barn har et behov for en god, trygg og forutsigbar tilværelse (Helgesen, 2018, s.84).

Det sosiale behovet omhandler behov for tilhørighet og kjærlighet. Mennesker har behov for følelsen av nærhet til andre, følelsen av å være en del av et samfunn eller mindre grupper. Når

en kan gi og motta omsorg, oppstår følelsen av å bli akseptert og anerkjent. Mennesker har et behov for å bli verdsatt, respektert og likt(Ndla, 2022). Idag er det godt dokumentert at barn allerede fra fødsel opparbeider seg noen sosiale ferdigheter. Barnet viser at det har behov for sosial stimulering i form av kroppslig berøring, ansiktsuttrykk og stemmebruk(Helgesen, 2018, s.84)

Barn i møte med trygge og omsorgsfulle voksne, har bedre forutsetninger for å kunne mestre ulike utfordringer i livet. Om barnet opplever at de voksne har liten interesse og engasjement i deres liv, kan barnet miste motivasjon. På andre siden ser man at gode relasjoner mellom voksne og barn, bidrar positivt til barnets motivasjon, og engasjementet foreldrene viser kan gi en opplevelse av å mestre. For barnet er det nødvendig at mangel behovene blir innfridd for at de skal få overskudd og selvtiliten til å kunne utforske verden og danne seg nye erfaringer og ferdigheter. Dette er det siste behovet i behovspyramiden som omhandler behovet for vekst og selvrealisering. Dette vekstbehovet finner en helt på toppen av behovspyramiden. Maslows behovspyramide fungerer som en pekepinn på hva barnet trenger for å vokse og for den videre utviklingen(Ndla, 2022).

Bronfenbrenners ideologi

Urie Bronfenbrenners er en russisk- amerikansk psykolog som har utviklet en utviklingsøkologiske modell som ser på det han tenker er sentralt når det kommer til menneskers utvikling og sosialisering. Han var en av de første forskerne som forsket på temaer som omhandler barn, og funnene hans gjorde et opprør mot tidligere forskning. Bronfenbrenner mente at tidligere forskningen var basert på positivisme og var med på å usynliggjøre barnets egen oppfattelse av barndom og deltagelse i egen utvikling(Bunkholdt & Kvaran, 2021, s.49).

Bronfenbrenners ideologi er spesielt opptatt av barnets utvikling og beskriver ulike miljøfaktorer som påvirker barnet. Modellen viser hvordan barns utvikling preges av de ulike miljøene rundt barnet på ulike nivåer, både på et individnivå og et samfunnsnivå(Ringereide & Stai, 2022). De ulike arenaene barn vokser opp i herunder familie, barnehage og lignende, har alle innvirkning på barnets utvikling. Det oppstår også andre styrende faktorer utenfor barnet, som for eksempel kontekstuelle forhold og foreldrenes sosioøkonomiske status(Ringereide & Stai, 2022). Bronfenbrenner definerer gode relasjoner som relasjoner som

er gjensidige og følelsesmessig positivt engasjerte. En forutsetning er at en slik relasjon skal vare over en lengre periode fordi det tar tid å bygge opp en dyp relasjon.

Wangensteen & Dalsrud om foreldrerollen og rus

I denne oppgaven har jeg også innhentet god litteratur og viktige funn fra boken Wangenstein & Dalsrud (2023).

Foreldrerollen er preget av en rekke krav og forventninger og foreldre er med på å påvirke barnets fysiske, kognitive, emosjonelle og sosiale utvikling. Det er på et mer overordnet nivå forventet av foreldrene at de skal være i stand til å ivareta barnets behov, behov som for eksempel å gi trøst når barnet viser at hen er lei seg (Wangensteen & Dalsrud, 2023, s. 29).

Barn har også behov for gode rutiner i hverdagen som igjen skaper forutsigbarhet, som igjen er med på å etablere en følelse av trygghet i barnet (Wangensteen & Dalsrud, 2023, s.30-31)

Foreldre som har utfordringer knyttet til rusmidler kan gjøre at de blir mindre oppmerksom på barnas behov. Ofte klarer ikke foreldrene å sette egne behov til side for å best mulig ta vare på barnets (Wangensteen & Dalsrud, 2023, s.64).

Rusutfordringene vises forskjellig innad i familier, hvor foreldre kan bruke ulike rusmidler til ulike formål. Eksempler på dette kan være å bruke rusmidler for å roe seg ned etter en stressende dag på jobb, lindre kroniske smerter, eller dempe ulike former for uro som for eksempel angst (Wangensteen & Dalsrud, 2023, s. 36-38)

For barn som er pårørende av en eller flere forelder med rusproblematikk kan oppveksten oppleves som vanskelig. Foreldre med en avhengighet kan ofte forbinde alkohol og eller andre rusmidler med avslapping, mens for barnet kan opplevelsen av rusens virkning på foreldrene være en helt annen (Holm, 2021).

Foreldre skal bidra til at barn får sine ulike behov tilfredsstilt, og skal være en støttende faktor for barnets trivsel og videre utvikling. En av de mest sentrale ferdighetene foreldre bør ha er på eget initiativ innhente hjelp og veiledning for seg selv og sitt barn. Dette kan oppleves vanskelig for foreldre med rusproblematikk fordi de kan være engstelige for konsekvensene av sin åpenhet rundt sin rusproblematikk. Opplevelsen av for eksempel skam kan ha en stor rolle i valget om å ikke be om hjelp i situasjoner som oppleves vanskelige for dem og barnet. Dette kan få en særlig negativ innvirkning på barnet og barnets videre utvikling (Wangensteen & Dalsrud, 2023, s.32).

3.0 Valg av metode

Metoden en velger kan være et redskap en tar i bruk i oppgaveskriving for å undersøke noe nærmere. Metoden forteller oss noe om måten en har gått frem på for å skaffe seg informasjon om et valgt tema. Det finnes ulike metoder, og grunnen til at man velger en metode overfor en annen skal være fordi en selv tenker at det er den beste metoden for å kunne belyse og besvare oppgaven sin på. Metoden man tar i bruk hjelper forskeren til å innhente den dataen som er nødvendig for oppgavens hensikt(Dalland, 2020, s.54). Den som forsker skal derfor kunne forklare hvordan personen har kommet frem til målet og hvilke valg de har gjort og hvorfor(Dalland, 2020, s.56).

At problemstillingen legger føring for oppgavens metode, er også en måte å se det på. Problemstillingen kan danne grunnlaget for valget av metode fremfor en annen metode(Dalland, 2020, s.193).

Det finnes flere ulike metoder en kan ta i bruk i en oppgave. De tre vanligste metodene er kvalitativ, litteraturstudie og kvantitativ metode. Når en tar i bruk kvalitativ metode søker man etter meninger og opplevelser som ikke kan føres i form av datainnsamling som i en kvantitativ metode(Dalland, 2020, s.54).

I denne oppgaven har jeg valgt å ta i bruk litteraturstudie som min forskningsmetode. I et litteraturstudie skaffer en seg informasjon og kunnskap ved hjelp av vitenskapelige artikler, litteratur og eller annen tidligere forskning. Dette vil si at litteraturen en innhenter er allerede forsket på og skrevet fra hendelser som har skjedd i virkeligheten(Thidemann, 2020, s.81). Jeg har derfor valgt å belyse min problemstilling ved bruk av relevant litteratur og tre utvalgte vitenskapelige artikler. De tre vitenskapelige artiklene baserer seg på en kvalitativ metode eller tilnærming i form av intervjuer og seminarer som har blitt utført. Ved å se på tidligere intervjuer som er blitt gjort opplever jeg å få en dypere forståelse for temaet og mener at denne metoden er mest hensiktsmessig for min oppgave.

3.1 Fremgangsmåte

Mitt overordnede søk startet i Google Scholar og Idunn for å danne meg et overblikk over hva som finnes av artikler om det temaet jeg har valgt. Søket ble påbegynt i slutten av januar og varte til slutten av februar. Jeg valgte mine søkeord på bakgrunn av problemstillingen min og ved hjelp av nøkkelordene som kom opp under de første artiklene hvor artiklene omhandlet

den tematikken jeg valgte. Jeg ekskluderte fort Google Scholar etter hvert som jeg fant ut at jeg fant mest relevante artikler gjennom Idunn.

Videre i søket gjorde jeg funn på Idunn med søkeord "Barn som pårørende", hvor det da kom opp 992 artikler om temaet. For å snevre inn valget brukte jeg søkeord "barn som pårørende" og "foreldre og rus", og fikk opp 103 artikler, hvor funnene omhandlet temaet rusproblematikk, foreldreskap og barn som pårørende. Thidemann (2020) beskriver denne delen av arbeidet som en iterativ prosess, som er en gjentakende handling hvor en går fram og tilbake i løpet av arbeidet(s.82).

Videre i arbeidet gjorde jeg noe Thidemann (2020) kaller et systematisk søk(s. 82). I arbeidsprosessen benyttet jeg meg av deler av rammeverket PICO (Population/Patient/Problem, Intervention, Comparison, Outcome), som gir hjelp til å operasjonalisere problemstillingen og videre søk(Thidemann, 2020, s.82). PICO skjema ble delvis brukt med unntak av bokstav C (Comparison) på bakgrunn av at jeg ikke har tiltak som skal sammenlignes.

Tabell 1. PICO-skjema.

(P) Popultation/patient/problem Hvem/hvilke	(I) Intervention Hva	(O) Outcomes Resultater
Brukere med rusmiddelavhengighet som også er foreldre.	Foreldrerollen, innta barnets perspektiv og andre faktorer som spiller inn.	Foreldrenes perspektiv og deres egne opplevelse av situasjonen.
-Alkohol avhengighet -Illegale stoff avhengighet -Foreldre med og uten foreldreansvar - I behandling - Ikke i behandling	-Barn som pårørende -Barnets utvikling -Skam -Åpenhet rundt tema rus -Foreldre funksjoner	-Foreldrenes erfaringer -Ytterligere utfordringer - Egen opplevelse av situasjonen - Faktorer som er med å påvirke situasjonen.

(Fritt etter Thidemann, 2019, 83-84)

Foreldre med rusmiddelavhengighet defineres på ulike måter, slik at jeg måtte bruke flere søkeord som beskrevet ovenfor for å få gode artikler relevant til min oppgave. Søket ble basert på en IMRaD struktur som innebærer; Introduksjon, Metode, Resultat og

Diskusjon(Thidemann, 2019, s.30). Det var også relevant og mest hensiktsmessig for min oppgave å finne artikler som var fagfellevurderte, det vil si at artikkelen er tidlige kvalitetsvurdert og godkjent av eksperter innenfor det feltet(Thidemann, 2019, s.67).

Ved å analysere de tre ulike forskningsartiklene, først hver for seg og så i sammenheng med hverandre, fikk jeg en bedre forståelse av artiklenes tematikk og kunne måle tematikken opp mot min problemstilling. Basert på det jeg ville undersøke nærmere, valgte jeg å ta i bruk artikler som benyttet seg av kvalitativ metode og kvalitativ tilnærming. Ved å ta i bruk kvalitativ metode eller en kvalitativ tilnærming vil hensikten være å få mer kunnskap om menneskelige egenskaper, som kan utføres i form av for eksempel observasjoner eller intervjuer(Thidemann, 2020, s.76).

For å kunne avgrense litteratursøket mitt tok jeg i bruk inklusjons- og eksklusjonskriterier, som er et godt verktøy for å kunne se hvilke artikler som svarer best på problemstillingen. Jeg leste igjennom artiklene jeg tenkte ved første øyekast virket relevante og leste de flere ganger, som da ved bruk inklusjons- og eksklusjonskriterier ekskluderte og inkluderte jeg artiklene i forhold til om de samstemte med temaet mitt(Thidemann, 2020, s.83). Dette er et godt verktøy for å utelukke artikler som ikke er relevante, og som ikke fyller oppgavens kriterier.

Tabell 2. Inklusjons- og eksklusjonskriterier

Inklusjonskriterier	Eksklusjonskriterier
Vitenskapelige artikler	Ikke vitenskapelige artikler
Norske artikler	Utenlandske artikler
Utgitt innenfor de siste 5 årene	Eldre enn de siste 5 årene
Foreldre med rusmiddelavhengighet	Barn med rusmiddelavhengighet
Kvalitativ forskning	Kvantitativ forskning
Pasient- bruker perspektiv	

Deretter utformet jeg en litteraturmatrise for å skape en god oversikt over hver av de utvalgte vitenskapelige artiklene, inspirert av Thidemann (2020). Dette var et godt virkemiddel for å tydeliggjøre bruk av metode, resultater, hensikt og funnene som inneholder de forskjellige artiklene(s.93-94).

Tabell 3. Artikkel 1

Artikkel 1 Norsk	Rørvik, A. (2017). Barns i skyggen av foreldrenes vansker –utfordringer for hjelperne, (3), 186-204. https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.0807-7487-2017-03-03
Hensikt	Hensikten med denne artikkelen var å undersøke hvordan en best kan forebygge svikt i omsorg og mangelfull utviklingsstøtte i familier med sammensatte utfordringer relatert til rusmiddelavhengighet og/eller psykiske lidelser hos foreldre, ved bruk av familieperspektiv og bedre samhandling i tjenestetilbudet. Dette utføres ved å se på helheten og kompleksiteten som omfavner en familiesituasjon. Studiens hensikt var også å forebygge negative konsekvenser for utvikling hos barn ved å forsøke å bistå og styrke foreldrene i deres rolle.
Metode	Kvalitativ tilnærming for å dele erfaringer fra praksisfeltet.
Utvalg	Artikkelen bygger på en systematisk analyse fra praksiserfaringer fra Forebyggende familieteam (FFT) ved Universitetssykehuset i Nord- Norge i løpet av de to første årene. Artikkelen tar utgangspunktet i de første 31 sakene FFT var involvert i som handler om familier med sammensatte utfordringer. I 25 av disse sakene var det psykisk lidelse hos foreldre som var utgangspunktet for kontakten, og i de andre seks sakene omhandlet det rusmiddelavhengighet.
Resultater	Konklusjonen i denne artikkelen var at hvis man skal styrke barnet utviklingsmuligheter må det skapes et rom som best mulig bistår foreldrene i å skape et stødig og forutsigbart familieliv og hjelp i å utvikle gode foreldreferdigheter. Det legges også vekt på å legge til rette for at familier skal få tilgang til praktisk oppfølging og bistand rundt alt som inngår i et familieliv. Likt for alle de voksne hadde deres helsetilstand stor påvirkning på deres daglige funksjoner som forelder. Alle familiene hadde i varierende grad relasjonelle og kontekstuelle utfordringer som gjorde vanskene komplekse. Konklusjonene var derfor at om en skal styrke barns utviklingsmuligheter må foreldrene få god bistand og oppfølging for å kunne skape et stabilt og forutsigbart familieliv og utvikle tilstrekkelige foreldreferdigheter.
Kvalitet	Artikkelen er fra et fagfelleverdert tidsskrift innenfor 5 år. Forfatteren har en oversiktlig fremgangsmåte og redegjørelse igjennom hele artikkelen.

Etikk	Forfatteren redegjør for etiske valg som er tatt hvor kun henne selv har tilgang til materiale under prosessen og at det er anonymisert og at eksemplene og sitater som blir representert i artikkelen er endret eller maskert for å ivareta anonymiteten.
Relevans	Studiens formål var å undersøke hvordan en kan forebygge svikt i mangelfull utviklingsstøtte innad i familier med sammensatte utfordringer. Fokuset var å øke forståelsen av familienes utfordringer og se på hvordan barnets utvikling blir berørt av foreldrenes lidelser. Dette er relevant for å se hvordan barnet og deres utvikling påvirkes av foreldrenes situasjon.

Tabell 4. Artikkel 2

Artikkel 2 Norsk	Wangensteen, T., Jansen, S. D., Halså, A. (2019). Foreldreskap og rus- den tause skammen, 16 (1), 5-15. https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2019-01-02
Hensikt	Artikkelens hensikt var å se nærmere på hvorfor det er lite inklusjons av barna til foreldre med rusmiddelavhengighet i samtaler som omhandler foreldrenes lidelse. Studien ville se på hvilke barrierer som gjorde at barna som pårørende ble lite inkludert og hvilke faktorer som også var med på at utførelsen av barnesamtalene ble utfordrende.
Metode	Denne artikkelen baserer seg på kvalitativ metode i form av intervjuer.
Utvalg	I denne artikkelen har de intervjuet syv foreldre/pasienter og atten barneansvarlige om erfaringer angående barne- og familiesamtaler innenfor tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB). Kriteriene for deltagelse var at pasientene var i behandling hos TSB, og at de var foreldre til barn som de er i kontakt med per dags dato. Pasientene var fem kvinner og to menn i alderen 37-47 år, og hadde til sammen 13 barn i alderen 4-26 år innenfor tidsrammen de ble intervjuet.
Resultater	Alle behandlingstiltakene hadde rutiner for å få en oversikt over om pasientene var foreldre, og det ble journalført. Selve oppfølgingen av barna til pasientene gjennomført via barne- og familiesamtaler skjedde sjeldent. Foreldrene i studien var preget av skam og opplevelsen av å ikke strekke til som forelder, som hadde en tyngende påvirket til at de ikke ville ha åpenhet egen lidelse med barna. Mangel på samtykke fra foreldrene var grunnlaget for hvorfor

	barna ikke ble lite inkludert i familiesamtaler som omhandlet dem og foreldrenes rusmiddelavhengighet.
Kvalitet	Artikkelen er fra et fagfelleverdert tidsskrift og er innenfor 5 år.
Etikk	Detaljer om de ulike behandlings avdelingene er utelatt i artikkelen for å ivareta anonymiteten til informantene. De fikk i tillegg tilbud om å ta kontakt med forskeren ut fra behov. Studien er godkjent av Norsk senter for forskningsdata NSD.
Relevans	Det er sentralt å være oppmerksom på den kulturelle skammen som er bundet til foreldreskap og rus. Denne studien viser hvor at foreldrenes skam får negative konsekvenser for barna som er pårørende. Foreldrenes skam kan medføre at både barn og forelder ikke får den oppfølgingen de trenger og har rett på. Studiens viste at skammen påvirket foreldrenes samtykke til at barna kunne ta del i samtaler rundt familiesituasjonen. Dette er relevant for å kunne forstå ytterlige faktorer som spiller inn i foreldrenes situasjon.

Tabell 5. Artikkel 3

Artikkel 3 Norsk	Wangensteen, T. & Jansen, S.D. (2021). ”Jeg vil jo så gjerne bli en god, trygg og rusfri pappa”, (2), 121-139). https://doi.org/10.18261/issn.0807-7487-2021-02-04
Hensikt	I denne artikkelen får man et innblikk fra tre seminarer med foreldre i rusbehandling. Hensikten med artikkel er å dele erfaringer og inspirere andre rusbehandling tiltak til å sette et større fokus på barna som pårørende og foreldrerollen. Formålet med seminaret var å skape større grad av åpenhet rundt foreldreskap og rus.
Metode	Artikkel forfatterne oppgir ikke konkret hvilken metode de tar i bruk i artikkelen. Forfatterne representerer resultater fra et foreldreseminar, slik det har blitt gjennomført de siste tre årene i artikkelen. Artikkelen kan forstås å ha en kvalitativ tilnærming på bakgrunn av artikkelens oppbygning og struktur.
Utvalg	Artikkelen handler om pasienter som er foreldre, som er innlagt for tverrfaglig spesialisert rusbehandling (TSB) i Tyrilistiftelsen. Mellom 30 og 40 foreldre deltok på hvert seminar og de aller fleste hadde barn under 18 år, hvor noen hadde voksne barn og barnebarn.

Resultater	Gjennom prosessen ønsket forfatterne å bidra til at foreldrene i større grad kan forsøke å håndtere skammen mange opplever knyttet til foreldreskap og rus. Foreldrenes tilbakemeldinger etter seminarene ga en indikasjon på at seminaret var nyttig, og ga dem en bedre forståelse av barnas situasjon og deres behov. Seminaret skapte et rom for åpenhet rundt temaet som igjen var med på å skape en dypere forståelse rundt temaet. Behandlerne fikk inspirasjon til å sette søkelyset på foreldrerollen og barna innad behandlingsenhetene. Studien så videre på hvordan rusmiddelavhengighet som fenomen blir forstått av foreldre og barn og hvordan forståelsene var forskjellige.
Kvalitet	Artikkelen er fra et fagfelleurdert tidsskrift og innenfor 5 år.
Etikk	Artikkelen deler ikke personlig informasjon til foreldrene og barna som deltar i seminaret for ivareta deltakernes anonymitet. Tilbudet er frivillig og deltakerne velger selv hvor mye de vil dele av egne erfaringer.
Relevans	Studiens fokus var å fremme åpenheten mellom foreldre og barn i samtaler rundt rus. Studien ville sette søkelys på foreldrerollen og rus, og belyse at barn og foreldre har på lik linje behov for å få oppfølging og ha en åpenhet og utspille følelser og opplevelser rundt deres livssituasjon. Dette er relevant i forhold til å forstå hvordan åpenhet rundt temaet styrker familien i sin helhet.

3.2 Analyse

I mitt analysearbeid valgte jeg å ta i bruk Aveyard (2019) *Thematic analysis: A simplified approach*, som en måte å få oversikt over innhentet litteratur for nybegynnere(s.140).

Metoden er nyttig for å bedre kunne få et overblikk over de ulike artiklene og deres tematikk. Første trinnet i arbeidet er å gå direkte til resultatdelen i artikkelen for å identifisere tema og gjentar prosessen i de andre artiklene. Jeg henter ut stikkord og temaer som blir tatt opp i artiklene, samtidig som jeg har problemstillingen min klar foran meg, anbefalt av Aveyard (2019)(s. 141). Under lesingen av de utvalgte artiklene dukker det opp noen temaer, og ut fra de overordnede temaene noen under temaer. Etter Aveyard (2019) anbefalinger lagde jeg en tabell under som viser hvilke temaer som artiklene skildret. Dette gjør jeg for å få en oversikt over temaene i de ulike artiklene og se på hvilke temaer som er gjennomgående innad i artiklene som tabellen nedenfor viser(s. 143).

Tabell 6. Forskjellige tema

Artikkel 1.	Artikkel 2.	Artikkel 3.
-Relasjonelle utfordringer -Kontekstuelle utfordringer -Familieperspektiv -Barnets utvikling	-Foreldrefunksjoner -Skam -Barnets opplevelse	-Foreldrerollen -Relasjonelle -Barnets perspektiv -Familieperspektiv -Skam

(Utformet fritt fra den tematiske analysen til Aveyard, 2019)

Tabellen ovenfor gir meg en oversikt over de ulike temaene som de vitenskapelige artiklene skildrer. I tabellen kommer det tydeligere frem hvilke temaer som blir belyst i artiklene, hvor en ser at noen temaer er like mens andre er forskjellige. Neste steg i prosessen valgte jeg å lage en ny oversiktstabell basert på samme formål som tabell 6, men som illustrerer hvilke sentrale temaer som alle de tre vitenskapelige artiklene har til felles, vises i tabellen 7(Aveyard, 2019, s.145). Dette gjør jeg for å fremheve likheter og ulikheter innad de ulike studiene.

Tabell 7. Felles tema

Tema fra artiklene	Hovedtema
Artikkel 1. Foreldrenes funksjoner i dagliglivet. Artikkel 2. Utfordringer knyttet til foreldreansvar. Rusmiddelavhengighet påvirkning. Artikkel 3. Foreldre og barn relasjonen dem imellom	Foreldrerollen og rus
Artikkel 1. Lite forståelse rundt barnets behov. Artikkel 2. Begrenset eller ingen inklusjon av barnet i samtaler som omhandlet foreldrene og rus.	Forståelse av barnets perspektiv og inkludering av barnet

Artikkel 3. Prøve å innta barnet perspektivet	
Artikkel 1. Å se det helhetlige bildet av familiens kompleksitet.	Foreldrenes skam
Artikkel 2. Foreldrenes skam har innvirkning på barna.	
Artikkel 3. Skammens påvirkning knyttet til foreldreskap og rus	

(Utformet fritt fra den tematiske analysen til Aveyard, 2019)

Ut i fra de utvalgte artiklenes temaer fant jeg hovedtemaer de tre fagfellevurderte artiklene hadde tilfelles(Aveyard, 2019, s.143). Hovedtemaene som ovenfor; Foreldrerollen og rus, inkludering av barnet i samtaler rundt foreldrenes rusproblematikk, viktigheten av å se barnets perspektiv og utfordringer knyttet til foreldrenes skam. Funnene jeg har gjort innenfor hovedtemaene i de utvalgte artiklene vil være med på å gi svar på problemstillingen.

3.3 Studiens troverdighet

De utvalgte artiklene legger føringer innenfor det etiske rammeverk, noe som styrker forskningens troverdighet. Troverdighet, også kjent som pålitelighet, er sentralt innenfor forskningens kvalitet, og omhandler at funnene som er gitt i forskningen er til å stole på(Regjeringen, 2022). En svakhet i min studie kan være at jeg har brukt flere av de samme forfatterne for å innhente litteratur og forskning. Dette kan føre til at studien fremkommer noe ensidig i noen av funnene. I valget av artikler var det vesentlig å finne den nyeste forskningen innenfor temaet, og helst fra de siste fem årene.

Å forske er en kompliserende prosess som kan være påvirket av ulike former for feilkilder. Feilkilder i forskning kan for eksempel være at forskningen baserer seg på gitte hypoteser for utfallet av resultater hvor det er sentralt at ikke hypotesene påvirker utfallet for forskningen(Svartdal, 2019). En feilkilde i denne oppgaven kan derfor være at forfatterne av artiklene har et forutinntatt syn på hvilke resultater forskning kommer til å ha.

I denne oppgaven har jeg tatt i bruk inklusjons- og eksklusjonskriterier som et verktøy for å finne gode artikler som best mulig samsvarer med problemstillingen min. Jeg valgte tre fagfellevurderte artikler hvor jeg var kritisk under valget for å bedømme artiklenes relevans.

Underveis var jeg bevisst på min forforståelse av temaet, slik at mine egne meninger og tolkninger ikke satte sitt preg på oppgaven.

4.0 Funn og drøfting

I denne delen av oppgaven vil jeg presentere hovedfunnene mine fra de utvalgte artiklene innenfor deres felles tematikk. Videre vil jeg med utgangspunkt i funnene jeg har gjort fra artiklene, teori og relevant litteratur drøfte disse i lys av problemstillingen min:

Inkludering av barnet i arbeidet med foreldre med en rusmiddelavhengighet med fokus på foreldrerollen og barnet som pårørende.

Hovedfunnene jeg gjorde i artiklene viste at det var tydelig utfordringer knyttet opp mot foreldrerollen og rus. Flere av intervjuobjektene i studiene ga uttrykk for å ikke mestre rollen som forelder og strevde med å innfri de aller mest grunnleggende foreldrefunksjonene. Funnene viste også viktigheten i å prøve å se situasjonen fra barnets perspektiv, for å få foreldrene til å reflektere rundt barnets egen opplevelse, men også for at de skulle bevisstgjøres rundt faktorer som påvirker barnets utvikling. Et par av funnene belyste ulike utfordringer rundt familielivet som gjorde at situasjonen opplevdes mer utfordrende og som hadde direkte negativ innvirkning på foreldrene og barna. En av disse utfordringene var opplevelsen av skam som førte til at foreldrene ikke ville åpne seg rundt sin rusproblematikk.

4.1 Foreldrerollen og rus

En av funnenes hovedtematikk som ble gjennomgående i de utvalgte artiklene omhandler foreldrerollen og utfordringer knyttet til den, sett i lys av rusproblematikken. Flere av foreldre opplevde det som krevende å omstille seg til familielivet og innta rollen som forelder. Funnene viste at foreldrene opplevde det som vanskelig å skille egne behov fra barnets. Foreldrene ga videre uttrykk for at de strevde med de mest grunnleggende foreldreferdigheter, som for eksempel det å skape trygge rammer, struktur og rutiner i egen og barnets hverdag. Funnene sa også at flere av foreldrene kjente på følelsen av å ikke klare å innfri samfunnets forventninger som er knyttet til foreldrerollen. Opplevelsen av å ikke strekke til som forelder er gjennomgående i de utvalgte artiklene, hvor mange av intervjuobjektene satte ord på utfordringene knyttet til foreldrerollen og rus. Funnene som er gjort i artiklene kan være med på å belyse viktigheten i å skape et åpent rom slik at disse foreldrene kan dele utfordringene knyttet til foreldreskap og rus.

I artikkelen av Wangensteen og Jansen (2021) fikk mange av deltakerne direkte spørsmål om egen barndom som for foreldrene opplevdes vondt og vanskelig å dele i åpent rom med andre(s.127). Vanskelige følelser knyttet til egen barndom går også igjen i artikkelen av Rørvik (2017) hvor et intervjuobjekt delte at han selv hadde opplevd en vanskelig oppvekst som i ung alder førte han inn i et tøft rusmiljø(s.192). Funnene gjort i artiklene bygger oppunder forskning om at det å vokse opp med foreldrene med rusproblematikk kan oppleves svært vanskelig for barnet(Holm, 2021).

Maslows teori skildrer viktigheten i at barnet føler tilhørighet og får kjærlighet av sine foreldre. Dersom barnet opplever å bli sett og forstått av sine foreldrene skaper dette en trygghet(Helgesen, 2018, s.84). At barnet får dekket sine mangelbehov er et viktig fundament for videre utvikling. For at barn skal kunne kjenne på trygghet må foreldrenes vise at de er forutsigbare. Om dette er ikke er tilstede kan det medføre utrygghet i barnet, noe som får direkte negative konsekvenser for barnets utviklingsmuligheter(Helgesen, 2018, s.84). Funnene gjort i Rørvik (2017) støtter oppunder Bronfenbrenners teori som ser at barn av rusmiddelavhengige under barndommen er spesielt utsatt for faktorer preget av miljø, som kan det føre til en uheldig utvikling hos barnet. Når foreldre har egne utfordringer, har dette direkte effekt på barnets oppvekst i form av at det skaper en utrygghet og uforutsigbarhet i barnets tilværelse. Utfordringene foreldereren står ovenfor kan overstyre barnets behov for støtte som er vital for barnets utvikling(s.187). Dette underbygger også Maslows behovspyramide, med behovet for trygghet som en av de grunnleggende behovene.

Wangensteen et al. (2019) bygger opp under funnene gjort i artikkel av Wangensteen og Jansen (2021) om at barn blir påvirket av foreldrenes rusavhengighet. Funnene viste at barn som vokser opp med foreldre med en rusavhengighet tar med seg belastningene fra oppveksten inn i voksenlivet. Foreldre skal representere stabilitet, trygghet og forutsigbarhet i barnets liv, mens foreldre med rusmiddelavhengighet fremstår ofte som det motsatte når de er under påvirkning av rusen. Belastningene som utgjør det å ikke bli sett og opplevelsen av utrygghet i oppveksten kan føre til et negativt selvbylde, og skape vansker med å danne gode relasjoner til andre mennesker (s.6)

Wangensteen & Jansen (2021) ser på fenomenet rus som alvorlig når det i stor grad omhandler mangel på kontroll, som fører til en form for avhengighet. Dette kan føre til

fortsettelse av et overbruk av rusmidler til tross for rusens alvorlige konsekvenser. Rusavhengigheten har negativ innvirkning på det somatiske, den psykiske helsen, relasjoner, og de ulike rollene de inntar i samfunnet for eksempel foreldrerollen(s.123). I den forbindelse ser jeg at i artikkelen av Wangensteen et al. (2019) en sammenheng med utfordringer knyttet til rusmiddelavhengighet og foreldrerollen. Forfatterne hevder at samfunnet legger føringer som stiller krav til foreldrene om å prioritere barnet og skape trygge rammer rundt oppvekst både emosjonelt og sosialt. Funnene i studien viser at foreldre med rusmiddelavhengighet ikke klarer å leve opp til samfunnets føringer som andre foreldre. Foreldre med rusmiddelavhengighet er ikke på lik linje med andre i stand til å skape trygge rammer og forutsigbarhet i familielivet(s.12). Artikkelen av Wangensteen et al., bygger oppunder kjennskapet om rusens effekt på foreldrene som direkte svekker de aller mest grunnleggende foreldrefunksjonene som det å skape struktur og rammer i hverdagen og innfri barnets behov som omhandler de mest grunnleggende behovene(Helgesen, 2018, 84). Konsekvensen av dette er at det kan føre til uforutsigbarhet og uhensiktsmessig atferd, samt relasjonelle og sosiale utfordringer knyttet opp mot foreldrerollen(s.6). Både artikkelen av Wangensteen og Jansen (2021) og artikkelen av Wangensteen et al. (2019) har en forståelse for at rusen påvirker foreldrenes utøvelse av foreldrerollen.

4.2 Forståelse for barnets perspektiv

Flere av funnene jeg gjorde i de utvalgte artiklene begrunner at det er hensiktsmessig for foreldrene å forsøke å se situasjonen fra barnets perspektiv. Dette er sentralt for å få en bedre forståelse av barnets opplevelse av situasjonen.

Det fremkommer i funnene at barnets og foreldrenes oppfatning av rus er forskjellig, noe som kan være med å påvirke foreldrenes forståelse av barnets situasjon og opplevelse. En konsekvens av dette kan være at det skapes en stor avstand mellom forelder og barnet, som kan føre til at samtaler rundt dette tema kan oppleves som vanskelig.

På en annen side fremkommer det i artikkelen av Wangensteen og Jansen (2021) at deltakerne opplevde det å ha en åpenhet rundt egen barndom og det å se sammenhengen mellom foreldrerollen og rusmiddelavhengigheten var både nyttig og helt nødvendig. Blant annet det å kunne se seg selv i egen rolle som forelder førte til at deltakerne bedre kunne sette seg inn i barnets opplevelse av situasjonen ved å se på hvilke følelser og tidligere opplevelser de selv hadde erfart som barn(s.127). Funnet fra artikkelen av Wangensteen & Jansen (2021) kan derfor forstås som at det oppstod positive opplevelser av å dele utfordringer foreldrene seg i mellom.

I artikkelen av Rørvik (2017) viste funnene i studien at mange av foreldrene hadde dårlige forutsetninger for å forstå barnet, noe som igjen legger begrensninger for barnets videre utvikling. Mange av foreldrene fremsto som slitne og uinteresserte i barnet, slik at de etterlot barnet mye for seg selv. Dette resulterte som regel i lite samspill mellom barnet og foreldrene. Funnene i artikkel av Rørvik (2017) og i artikkelen av Wangensteen og Jansen (2021) kan derfor forstås at opplevelsen av situasjonen oppfattes ulikt fra foreldrene og barnets ståsted. Dette gjør det ytterligere sentralt at foreldrene forsøker å innta barnets perspektiv for å kunne få en bedre forståelse av barnets opplevelse av situasjonen. Dette kan forstås som at foreldrenes begrensede forståelse av barnet får negativ utfall for samspillet mellom barn og forelder. Dette underbygger Bronfenbrenners forståelse rundt viktigheten i å danne et godt samspill mellom barn og voksne for å skape et best mulig utvikling grunnlag.

Det å vokse opp med foreldre/en forelder med en rusavhengighet gir økt risiko for at en selv utvikler en rusmiddelavhengighet. Man ser at genetik er knyttet opp mot å utvikle avhengighet, samtidig ser man også at det er risiko i miljø faktorer, for eksempel å havne i et ruspreget miljø(Bramness, 2014). Altså kan en se sammenhengen mellom i eksempelet i artikkel 1 av Rørvik (2017) hvordan egen oppvekst både på et individ og miljø nivå er med å påvirke foreldrene.

4.3 Inkludering av barnet i samtaler som omhandler deres rusmiddelavhengige foreldre

Wangensteen et al. (2019) hevder at deltakerne opplevde det som positivt at forskerne satte sin fokus på foreldrerollen. Foreldrene ga uttrykk for å se viktigheten i god veiledning i forbindelse med samvær og åpenhet rundt barnas deltagelse. Ingen av foreldrene hadde tidligere erfaringer med å inkludere barnet i deres behandlingsløp og i samtaler rundt deres lidelse. Dette kan forstås som at inkludering av barn oppleves vanskelig både for helsepersonell og foreldrene.

Funnene gjort i artikkelen av Wangensteen et al. (2019) fant at mødrene i intervjuene kjente på en skam knyttet til foreldrerollen. De ga uttrykk for å ikke strekke til som forelder noe som førte til at det opplevdes vanskelig å ha en åpenhet rundt rusproblematikken(Wangensteen et al., 2019, s.10). Foreldrenes skam kan forstås som å ha en negativ innvirkning på barnets inkludering i samtaler rundt foreldrenes rusproblematikk. Det at foreldre skammer seg over egen lidelse, kan føre til at de ikke ønsker å snakke med barna sine om ting som omhandler temaet. Dette kan gjøre det blir vanskelig for helsepersonell å ivareta barnet i arbeidet med

mennesker som er foreldre med rusmiddelavhengighet. Det kommer også frem av det er lite kunnskap rundt barn som pårørende og inkludering av dem i samtaler.

I artikkelen av Wangensteen og Jansen (2021) fant at foreldrene ikke ønsket å inkludere barna sine i samtaler rundt deres rusavhengighet. Flere av foreldrene opplevde at det var vondt å snakke om at barna tar direkte skade av å vokse opp med foreldre som er påvirket av rus. En av intervjudeltakerne avviste helt at barnet merket at foreldrene ruset seg. ”Vi rusa oss aldri i rommet der barna var. Barna så aldri verken rusmidler eller sprøyte nåler, derfor tenkte jeg de ikke la merke til noe” (s.128). Dette underbygger forståelsen av at foreldre og barn har ulike måter å forstå og ulike opplevelser rundt foreldrenes rusavhengighet.

Wangensteen & Jansen (2021) trekker frem at når de voksne unngår å snakke om et tema, kan det for barnet oppleves som at noe er farlig, og skaper en stor utrygghet. Barn kan oppleve at deres familie er annerledes og at de ikke får dekket sine grunnleggende behov som trygghet og anerkjennelse. (s.133).

På den ene side ser man at studien fremhever at det er sentralt for helsepersonell å ha en god forståelse av barnets behov og gi tilrettelagt informasjon for å styrke både forelder og barn. Mens på den andre siden viser funnene at helsepersonell opplever å ha lite kunnskap rundt familiesamtaler, noe som gjør det utfordrende å gjennomføre slike samtaler (Wangensteen et al., 2019).

Det kan forstås at det å inkludere barn i samtaler rundt foreldrenes rusmiddelavhengighet er viktig, og det kan derfor argumenteres for at det er viktig å synliggjøre barnets deltakelse i arbeid med foreldre med rusmiddelavhengighet. Tanken om å inkludere barn i samtaler som omhandler dem samsvarer med Helsepersonelloven § 10 a, om at barn skal få informasjon som omhandler dem og deres liv. Helsepersonell er ansvarlig for å ivareta barn som pårørende og tillegge dem nødvendig informasjon. Dette kan forstås at det er viktig å gi barn muligheten til å snakke om egne opplevelser og følelser knyttet til at foreldrene er i rusbehandling. Samtidig kan dette bli utfordrende om en ikke får innhentet samtykke fra foreldrene for å gjennomføre disse samtalene (Helsepersonelloven, 2022, §10a bokstav b). For at helsepersonell skal få medhold hos foreldrene om å inkludere barnet er det derfor essensielt at foreldrene med rusmiddel utfordringer får kunnskap om barnets perspektiv.

Funnene jeg har gjort i artiklene samsvarer også med litteratur fra Wagensteen & Dalsrud (2023) som omhandler foreldrenes engstelighet rundt konsekvensene som kan forekomme om de er åpne om sin lidelse. At rusmiddelavhengighet er et skambelagt tema kan gjøre at det blir vanskeligere for foreldrene å be om hjelp, samt være åpen om sine utfordringer(s.32). På tross av foreldrenes egen skam, viste funnene i studiene at alle foreldrene som deltok ønsket å være med.

4.4 Foreldrenes skam

Foreldre med rusmiddelavhengighet opplever ofte dobbel skam. De strever med å kontrollere eget rusmiddelbruk og at dette får igjen konsekvenser for barnet(Wangensteen & Dalsrud, 2023, s.133).

Flere av artiklene skildrer utfordringer knyttet til det å være en god forelder under påvirkning av rusmidler. Flere av artiklene så blant annet på utfordringer knyttet til skam og hvordan det utspiller seg i arbeidet mellom helsepersonell og foreldre med rusmiddelavhengighet.

I artikkel av Rørvik (2017) fant at i familier der de voksne har en rusmiddelavhengighet har varierende og ofte store og sammensatte utfordringer. Forfatteren begrunner dette ved at funnene viste at foreldrene strevde på ulike arenaer, og mange hadde dårligere forutsetninger for å kunne leve det livet de selv ønsket. Dette kan være preget av at den voksne for eksempel er ufør og eller har andre forutsetninger som gjør at foreldrerollen blir ytterligere krevende. Konsekvensene av dette blir store i forhold til at foreldrene ikke klarer å innfri foreldrefunksjonene som kreves av dem, som igjen svekker deres evne til å innfri barnets ulike behov, for eksempel behovet for struktur og rutiner i hverdag(s.200). Det å ikke mestre foreldrerollen er gjerne skambelagt og kan resultere i at disse foreldrene opplever en utilstrekkelighet som de ønsker å holde skjult for omverden.

Videre i artikkel av Wangenstein et al. (2019) tilsier funnen at de aller fleste av foreldrene startet forbruket av rusmidler som en måte å takle ulike utfordringer og følelsesmessig krevende situasjoner som livet omfavner(s.8). I forbindelse med dette var det også i artikkelen av Rørvik (2017) mange av foreldrene som strever med tilknytning til arbeidsliv og sosialt nettverk, parallelt med oppgaver knyttet til foreldreansvaret for barnet og utfordringer knyttet til sin lidelse. Begge artiklene viser at det var ulike utfordringer som innvirket i deres foreldrerolle og som resulterte i at det ble vanskeligere for foreldrene til å skape et trygt og

forutsigbart familieliv. Funnene gjort i artiklene bygger også opp under litteraturen funnet i Wangensteen & Dalsrud (2023) om at mange startet sitt rusforbruk på bakgrunn av å bedre kunne takle ulike utfordringer de står ovenfor i eget liv(s.36-38). Dette er en måte å forstå rusproblematikken på et samfunnsnivå hvor foreldrene bruker rusen for å takle utfordringene sine på. Om en ser på dette i sammenheng med det å oppleve skam, blir dette en ond sirkel ved at foreldrene ikke opplever å mestre foreldrerollen og tyr til rusmidler i møte med også disse utfordringene.

Det fremkom også i artikkelen av Rørvik (2017) at deltakerne ble direkte påvirket av ulike utfordringer rundt deres livssituasjon, som ga store negative konsekvenser for tiltakenes effekt innad i behandlingen(s.198). Funnene viser at det er mange faktorer som kan forekomme i situasjonen som kan oppleves utfordrende for foreldre med rusmiddelavhengighet. Funnene belyser at for å kunne se det helhetlige bildet av en situasjon må man se på ulike faktorer som er med på å påvirke. Bronfenbrenners ideologi bygger opp under funnene gjort i artikkel av Rørvik (2017) på at barnets utvikling i sammenheng med deres miljøfaktorer påvirker både på et individnivå og samfunnsnivå. De ulike arenaene i barnets oppvekst er med på å påvirke barnets utvikling, og foreldrenes utfordringer(Ringereide & Stai, 2022). For eksempel om barnet har mange trygge voksne rundt seg, kan dette være med på å styrke barnet videre utvikling. Mens om barnet er i miljø med færre eller ingen trygge voksne kan dette påvirke utviklingen negativt. Jeg forstår dette som at foreldrenes utfordringer kan være preget av miljø de oppholder seg i, for eksempel dårlige levekår er med på å preget barnets utvikling. Det er derfor en tydelig sammenheng mellom Bronfenbrenners ideologi og funnene i gjort i artikkel av Rørvik (2017).

Funnene gjort i artikkel av Wangensteen et al. (2019) viste at foreldrenes skam var en av årsakene til at de ikke ønsket å inkludere barna i samtaler rundt deres rusavhengighet. Opplevelsen av å ikke leve opp til samfunnets idealer om hva en god forelder er, ga en følelse av skam. Skam og hemmeligholdelse kan føre til at barna ikke mottar den støtten og hjelpen de trenger(s.12). Barn har også lett for å ta på seg foreldrenes skam og belastninger(Fjermstad, 2022, s.19).Slik som i artikkel av Wangensteen & Jansen (2021) kom det frem gjennom mine funn at skam spilte en stor rolle i seminarene hvor hensikten var å skape en større grad for åpenhet rundt temaet. Forfatterne fant at foreldrenes skam ble forsterket av fordommene rundt det å være rusmiddelavhengig. Dette bidrar til at det blir vanskelig for foreldrene å snakke med barna om sin lidelse, som igjen skaper en taushet rundt

temaet og inkludering av barnet(s.133). Begge studiene viste til å ha en felles forståelse rundt konsekvensene av foreldrenes skam og hvordan dette har en direkte innvirkning på barnet.

Artiklene har en felles forståelse av at foreldre bidrar til barnet utvikling gjennom sine foreldreferdigheter. En av de mest grunnleggende foreldreferdigheter er at den voksne klarer å ta initiativ til å innhente hjelp på områder de ikke strekker til. På denne måten kan de få veiledning for å bedre sine egne foreldreferdigheter og gi tilstrekkelig hjelp til barnet sitt(Wangensteen & Dalsrud, 2023, s. 32). En kan hevde at foreldrene som er inkludert i studiene gjør akkurat dette ved å være delaktige i intervjuene og er åpne i dialogen rundt teamet. Dette skaper en gjensidig læringssamtale og kan for deres barn resultere i at de oppsøker hjelpen de trenger.

Temaer som omhandler foreldre med rusmiddelavhengighet og barn som pårørende finner en på flere ulike arenaer innenfor yrket som sosialarbeider. Derfor er det viktig å se situasjonen i sin helhet og være bevisst på at ulike faktorer som for eksempel skam påvirker hvordan mennesker med rusmiddelavhengighet takler foreldrerollen.

5.0 Avslutning

Denne oppgaven viser at inkludering av barnet i arbeidet med foreldre med rusmiddelavhengighet med fokus på foreldrerollen og barnet som pårørende er vesentlig. For barn som er pårørende er det å vokse opp med rusavhengige foreldre vanskelig. Når voksne er påvirket av rusmidler forandrer de sinnsstemning som gjør barnets hverdag uforutsigbar og utrygg, og dette gjør at de voksne ikke er så tilgjengelige og tilstedeværende som de burde være. Barnet vil oppleve en oppvekst med mye ansvar og opplevelse av skyld og skam. Lojalitet overfor foreldrene kan gjøre det vanskelig for de nære rundt å få innsyn og komme i posisjon til å hjelpe. Barn er opptatt av å forsøke å forstå det som skjer rundt dem, og mange får aldri en forklaring på hvorfor foreldrene ruser seg. Episoder og situasjoner blir ikke snakket om eller de blir bagatellisert bort. Åpenhet overfor barnet kan være til stor hjelp, slik at barnet blir sett og ivaretatt.

Forskningen viser at det å inkludere barn i samtaler som omhandler foreldrenes rusmiddelavhengighet kan være utfordrende. Foreldrenes egen skam påvirker negativt

inkluderingen av barnet, fordi foreldrene er engstelige for konsekvensene som kan etterfølge sin åpenhet rundt tema rus. Dette viser seg å være en uheldig faktor da de videre funnene viser at det er nødvendig å inkludere barnet for at foreldrene skal kunne utvikle en større forståelse rundt barnets opplevelse av situasjonen, som igjen er med på å styrke dem i deres rolle som forelder.

På bakgrunnen av de funnene som er gjort kan det argumenteres for at det er behov for mer synliggjøring av barn som pårørende i arbeidet med foreldre med rusmiddelavhengighet. Forskingen i oppgaven viser at det er viktig å ta hensyn til barnets opplevelse av situasjonen. De belyser også viktighet i å ha en åpenhet rundt temaet rus og foreldrerollen, og at det er hensiktsmessig å være bevisst over skammens påvirkningskraft i arbeidet med foreldrene med rusmiddelavhengighet. Som sosialarbeider har man en plikt til å ivareta barnet som er i en utfordrende livssituasjon som pårørende. I lys av denne oppgaven og funnene som er gjort, er det gunstig at det i fremtiden forskes mer rundt hvordan man inkluderer barnet i samtaler som omhandler de rusavhengige foreldrenes rolle.

Opgaven viser at det er nyttig å inkludere barn som pårørende med i samtaler rundt foreldres rusmiddelavhengighet. Rusmiddelavhengighet er et samfunnsproblem som gjør temaet veldig aktuelt og relevant for videre forskning. Ved å belyse tema barn som pårørende, og foreldreskap og rus kan dette ha en medvirkning for en større forståelse rundt temaet, og kan videre føre til en tydeligere bevissthet hos foreldre som er rusavhengige.

6.0 Litteraturliste

Aveyard, H. (2019). *Doing a literature review in Health and Social Care: A practical guide* (4. utgave). Maidenhead: McGraw- Hill Open University Press. * s. 194

Bramness, J. G. (30.06.2014). *Rusmidler i Norge*. Folkehelseinstituttet.
<https://www.fhi.no/nettpub/hin/psykisk-helse/rusmiddellidelser/>

Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2021). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*(2. utgave). Kapittel 2, om barns rettigheter og barneperspektivet. Gyldendal.

Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving*(7. utgave). Gyldendal. *s. 272

Ellingsen, I. T., Levin, I, Berg, B. (2019). *Sosialt arbeid. En grunnbok*. (3. utgave). Kapittel 1, hva er sosialt arbeid?. Universitetsforlaget.

Fellesorganisasjonen. (2019). *Hva er en sosionom*.

<https://www.fo.no/aktuelle-brosjyrer/global-definisjon-av-sosialt-arbeid>

Fjermestad, S. (2022). *Barn som pårørende - hvordan snakke med barna til dem som er psykisk syk eller rusmiddelavhengig?* Fagbokforlaget. * s. 85

Helgesen, Leif. A. (2018). *Menneskets dimensjoner, lærebok i psykologi* (3. utgave). Kapittel 3 om emosjoner og motivasjon. Cappelen Damm Akademisk.

Helsepersonelloven (2022). Lov om helsepersonell (Lov-2022-03-25-14). Lovdata.

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-07-02-64>

Holm, E. H. (2021, 15. Desember). *Barn som er pårørende*. Blå kors.

<https://www.blakors.no/fagside/barn-og-unge-som-er-parorende/>

Kufås, E., Faugli, A., Weimand, B. (2015). *Barns og ungdom som har foreldre med rusmiddelproblemer – en kvalitativ levekårsstudie*. Helsedirektoratet. *s.68

Lekhal, R., Drugli, M. B. (2019, 28. Februar). *Fire faktorer som fremmer barns livsmestring*. Utdanningsforskning.

<https://utdanningsforskning.no/artikler/2019/4-faktorer-som-fremmer-barns-livsmestring/>

Mørch, W.T. (2021, 24. Juni). *Abraham Maslows*. Store Norske Leksikon.

https://snl.no/Abraham_Maslow

Regjeringen.no (2022, 9. Desember). *Etikk i forskning*.

<https://www.fo.no/aktuelle-brosjyrer/global-definisjon-av-sosialt-arbeid>

Ringereide R. A. & Stai S (2022, 20. Oktober). *Bronfenbrenners modell*. Nasjonal Digital Læringsarena.

<https://ndla.no/nb/subject:1:56ea35da-73d9-431f-a451-19f24f564f59/topic:2:70023834-50f5-4c9a-ac5c-df3d4bf3394d/topic:1:db37b609-f933-495e-84d9-fd7b76ec847e/resource:a831ae0-61cd-4d4f-82ec-d875011ded7a>

Rørvik, A. (2017). *Barn i skyggen av foreldrenes vansker- utfordringer for hjelperne*.

<https://doi-org.ezproxy.uis.no/10.18261/issn.0807-7487-2017-03-03>

Stai, S. (2022, 7. Desember). *Maslows behovspyramide*. Nasjonal Digital Læringsarena.

<https://ndla.no/nb/subject:1:03e810db-3560-47b5-a5f6-e7afe1d0a2d6/topic:1:283ddec5-923c-412c-b880-cf71f42516d2/topic:1:fcd739b6-1047-47d7-8091-fec8c1c2cf22/resource:ff86602f-473d-4f4b-a356-65d2ecd104a1>

Stai, S. (2023, 6. Januar). *Trygghetssirkelen – barns behov*. National Digital Læringsarena.

<https://ndla.no/nb/subject:1:03e810db-3560-47b5-a5f6-e7afe1d0a2d6/topic:1:283ddec5-923c-412c-b880-cf71f42516d2/topic:1:2674babd-b597-4aa9-8b55-64c1a567a8c1/resource:64f2849c-912b-4590-a259-02d49e99c9cd>

Storvik, L. F. (2022, 29.mai) . *En halv million barn er pårørende*. Utdanningsnytt.
<https://www.utdanningsnytt.no/barn-som-parorende-barns-rettigheter-forste-steg/en-halv-milli-on-barn-er-parorende/322624>

Svartdal, F. (2019, 13. Desember). *Feilkilder i forskning*. Store Norske Leksikon.
https://snl.no/feilkilder_i_forskning

Solveig, B. E & Skorstad B. (2013). *Etikk – til refleksjon og handling i sosialt arbeid*(3.utgave). Gyldendal Akademisk. *264

Teigen, K. H. & Kenniar, L. E. O. (2022, 22. September). *Skam*. Store Norske Leksikon.
<https://snl.no/skam>

Thidemann, I. J. (2020). *Bacheloroppgaven for sykepleierstudenter - den lille motivasjonsboken i akademisk oppgaveskriving*(2. utgave.).Universitetsforlaget. * s. 128

Wangensteen T. & Dalsrud M. K. (2023). *Når foreldre ruser seg*. Universitetsforlaget. * s. 217

Wangensteen, T., Jansen S. D. (2021) . ”Jeg vil jo så gjerne bli en god, trygg og rusfri pappa”. <https://doi-org.ezproxy.uis.no/10.18261/issn.0807-7487-2021-02-04>

Wangensteen T., Jansen S. D., Halså, A.(2019) *Foreldreskap og rus – den tause skammen*.)
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3010-2019-01-02>

* **Selvvalgt pensum antall ord: 1228**